

AMPRENTE DE PLANTE DESCOPERITE ÎN AȘEZĂRI ENEOLITICE DIN MOLDOVA

DE

FELICIA MONAH

În ultimul timp se înregistrează un interes crescând pentru reconstituirea mediului înconjurător din diferite epoci istorice. În special arheologii preocupați de preistorie simt din ce în ce mai mult necesitatea de a raporta viața comunităților respective la mediul înconjurător. Într-adevăr, mai ales în preistorie influența mediului ambiant asupra vieții și activității oamenilor a fost deosebit de importantă. Din păcate, cercetările arheobotanice ne oferă cu parcimonie informații asupra vegetației, una dintre componentele importante ale mediului înconjurător. Din această cauză considerăm că și cele mai mărunte informații nu trebuie neglijate.

Prin bunăvoința doamnei dr. Silvia Marinescu-Bileu ni s-au încredințat pentru determinare mai multe bucăți de chirpic cu amprente de frunze de arbori. Chirpicul provine din noile săpături efectuate, sub conducerea cercetătoarei bucureștene, în cunoscuta stațiune eneolitică de la Izvoare—Piatra Neamț. Ne-au fost puse la dispoziție câteva zeci de bucăți de chirpic, de dimensiuni diferite, toate provenind de la platforma locuinței nr. 7, datată în faza Precucuteni III¹. Locuința precucuteniană, săpată în campania 1988, a fost, după informațiile de care dispunem, prevăzută cu o platformă alcătuită din trunchiuri de copăcei cu diametrul de 10—12 cm, necurățați de coajă și de ramuri. Platforma, masivă, a avut grosimea de aproximativ 20 cm, acoperind toată suprafața locuinței. Pe lutul moale, aplicat peste podina din trunchiuri de copăcei, s-au imprimat destul de clar amprente de crengi și frunze. Dezordonat dispuse, cu multe suprapunerii sau doar imprimări parțiale, amprente sunt destul de greu de determinat. Folosind câteva amprente mai clare care au elemente de determinare, am identificat prezența, pe mai multe bucăți de chirpic, a frunzelor de *Corylus avellana* L. (alun). Amprențele obovate cu nervuri principale și secundare foarte clare (fig. 1/1—3; 2/3—4) și marginea limbului dublu serată (fig. 2/4) ne dau certitudinea determinării. Dimensiunile amprentelor sunt variabile, de la foarte mici, care se găsesc în vârful ramurilor, pînă la mărirea frunzelor adulte.

Citeva dintre frunzele imprimate pe chirpicul platformei par să semnaleze, dar fără să avem certitudinea, prezența arinului (*Alnus* sp.). S-ar putea să fie vorba de arinul negru (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.).

Amintim faptul că în campania 1984 pe chirpicul platformei unei locuințe Precucuteni III tot de la Izvoare au fost găsite câteva amprente de frunze de *Corylus avellana* L.,² iar prof. Radu Vulpe menționează descoperirea unui mic depozit de fructe de alun într-o groapă protocucuteniană³. Alte amprente de frunze de alun au fost descoperite pe chirpicul platformei locuinței nr. 33 de la Poduri—Dealul Ghindaru, construcție datată în etapa Precucuteni III-clasic⁴. Prezența alunului în apropierea satului precucutenian de la Izvoare nu este surprinzătoare, deoarece *Corylus* este specific lizierelor sau locurilor deschise din pădure. Utilizarea lemnului de alun (arbust care nu atinge dimensiuni mari) la construcții, atât la Izvoare cît și la Poduri, este oarecum surprinzătoare deoarece ar fi trebuit să fie protejat datorită fructelor comestibile pe care le furnizează.

A doua specie care se pare că a fost utilizată la construcția locuinței nr. 7 de la Izvoare, arinul, este un arbore specific locurilor umede, crescînd, de obicei, pe malul riurilor și pîraielor. La

¹ Datarea și informațiile asupra materialului arheobotanic ne-au fost oferite, cu multă amabilitate, de către doamna dr. Silvia Marinescu-Bileu, căreia îi mulțumim călduros.

² M. Cărciumaru, F. Monah, *Déterminations paléobotaniques pour les cultures Précucuteni et Cucuteni*, în vol. *La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Iași, 1987, p. 174.

³ R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1948*, București, 1957, p. 26 și 263.

⁴ F. Monah, *Amprente de frunze descoperite în stațiunea arheologică Poduri — Dealul Ghindaru, județul Bacău*, în *MemAntiq*, IX—XI, 1977—1979 (1985), p. 685—686; M. Cărciumaru, F. Monah, *op. cit.*, p. 174.

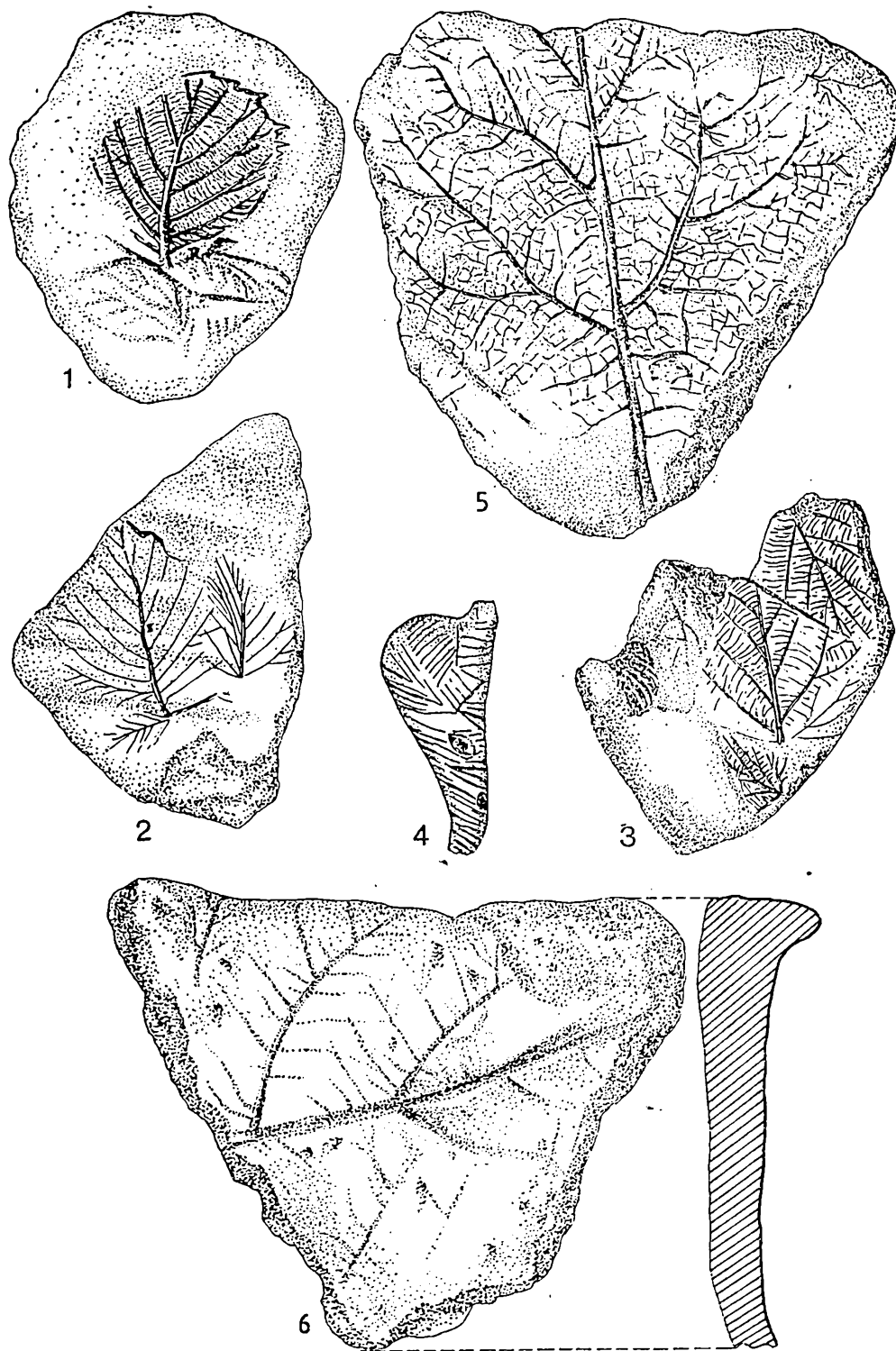


Fig. 1. 1—3. amprente de *Corylus avellana* L. din așezarca Izvoare-Piatra Neamț; 4, fragment de statueta cu amprentă de *Trilicium* sp. din așezarea Răucești-Munteni, jud. Neamț; 5—6 amprente de frunze de *Arctium* sp. din așezarea Trușești-Țuguieța, jud. Botoșani.

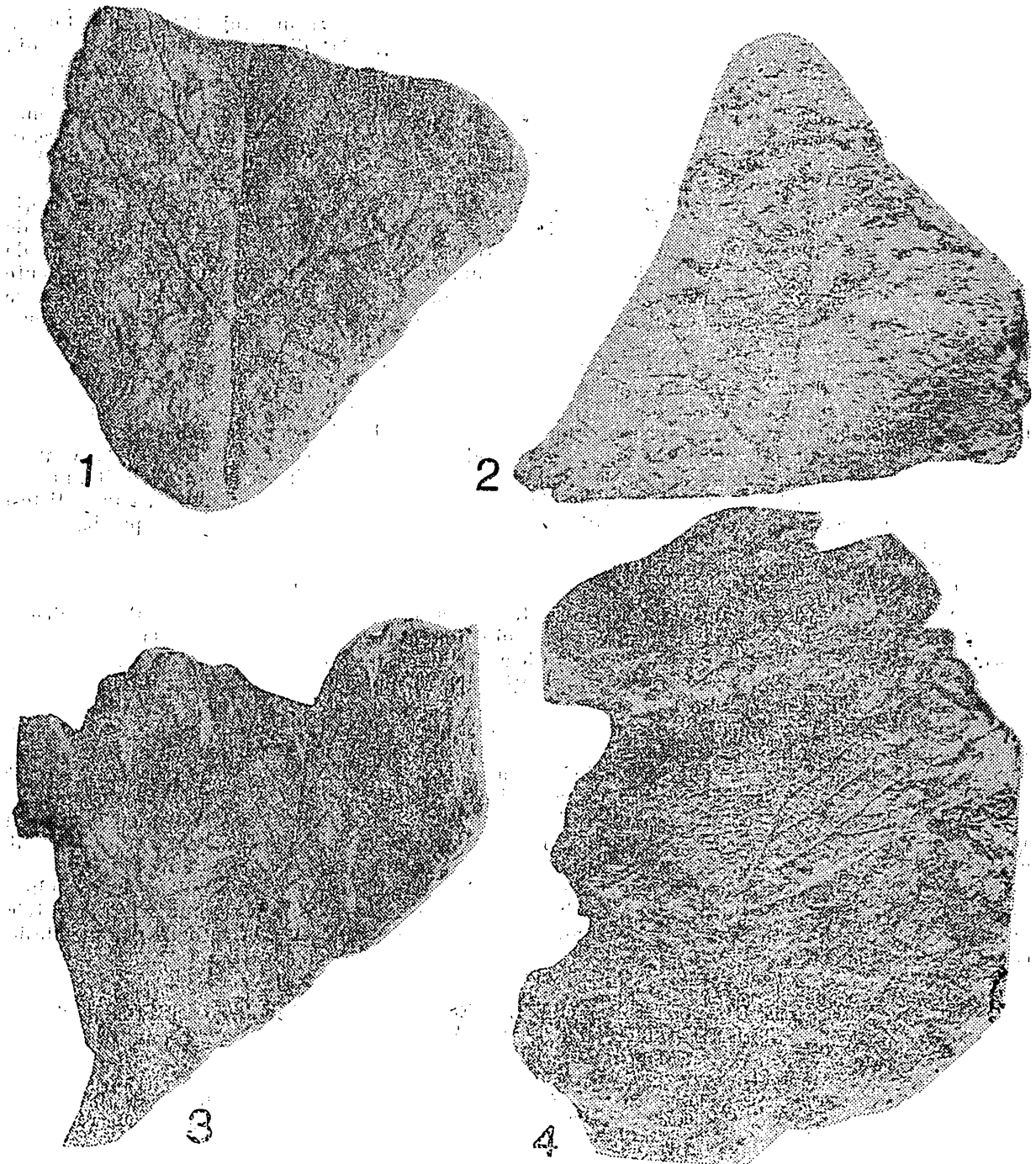


Fig. 2. 1—2, amprentă de frunză de *Arcellium* sp. din așezarea Trușești-Țuguieta, jud. Botoșani; 3—4, amprente de frunze de *Corylus avellana* L. din așezarea Izvoare — Piatra Neamț.

Izvoare probabil a fost adus din lunca aflată în apropierea așezării. Următorul lot de materiale arheobotanice provenind din așezarea Cucuteni A de la Trușești—Țuguieța, jud. Botoșani, ne-a fost pus la dispoziție de acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița⁵. Lotul de la Trușești este compus din șase bucăți de chirpic, cu dimensiuni diferite, ce prezintă amprente de frunze și cantități diferite de pleavă, spiculețe și cariopse.

Prima bucată de chirpic, după marcaj, provine din gr. L săpată în anul 1952. Acum, bucată de chirpic are forma triunghiulară, fiind spartă din vechime pe una din laturi. Este alcătuită din două straturi de lut cu urme de pleavă și paie de cereale ce alternează cu frunze. Dintre acestea doar amprenta aflată pe una dintre fețe poate fi determinată. Cu toate că nu avem suficiente elemente de determinare, lipsind baza și marginea limbului, credem că poate fi interpretată ca fiind o amprentă (fig. 1/5 ; 2/1) de *Arctium* sp. (brusture). Pe ambele fețe, dar mai ales pe cea opusă celei cu amprenta de *Arctium*, se observă impresiuni de cariopse și spiculețe, precum și cariopse înglobate în lut. Ampretele menționate par să provină de la cariopse și spiculețe de *Triticum*. Cea de a doua bucată de chirpic (fig. 2/2) avînd marcajul destul de neclar, probabil L 34(?), provine de la o construcție cu un soi de buză ușor evazată spre exterior. Pe fața dinspre interior se observă o amprentă de frunză de *Arctium* sp. Pe ambele fețe cit și în spărtură se văd numeroase cariopse și spiculețe de *Triticum*. Pe celelalte bucăți de chirpic se remarcă amprente de frunze nedeterminabile și amprente mai clare de boabe de grâu. Pe una dintre bucățile de chirpic (inv. III-122), cu marcajul șters, se remarcă citeva amprente, destul de clare, de spiculețe cu două cariopse mature de *Triticum dicoccum* L. Schrank (?).

În legătură cu materialul de la Trușești—Țuguieța putem remarca doar faptul că pleava cu care era amestecat lutul conținea un număr destul de important de semințe de grâu. Se poate aprecia că locuitorii din faza Cucuteni A de la Trușești nu par să fi fost preocupați de recuperarea tuturor boabelor. Acest lucru ne sugerează existența unor cantități destul de importante de cereale în momentul treieratului. Cit despre brusture, acesta este o plantă ruderală care se întâlnește frecvent în așezări, dar și la marginea pădurilor. În satele din Moldova frunzele de brusture erau folosite, uneori, pentru a împacheta unele produse alimentare, datorită dimensiunilor lor. La Trușești, par să fi fost folosite pentru a separa straturile de lut din construcția menționată, fără să putem preciza rostul acestei acțiuni.

În literatura consacrată culturii Cucuteni—Tripolie sînt bine cunoscute statuetele cu amprente de boabe de grâu descoperite de S. N. Bibikov în stațiunea Tripolie A de la Luka—Vrubleveckaja⁶. După publicarea acestora nu au mai fost semnalate decît arareori piese plastice cu cereale amestecate în pastă. Doar Natalia Berlescu, amintește, în textul cunoscutei sale lucrări privind plastica antropomorfa și zoomorfa din colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei, piese cu amestec de cereale în pastă⁷. Cu toate că am examinat cu toată atenția ilustrația lucrării menționate, nici unul dintre idoli publicați nu are amprente de cereale.

Pină cu puțină vreme în urmă, cazul de la Luka—Vrubleveckaja părea să fie datorat unei situații speciale, probabil izolate. Recent, ne-a fost pus la dispoziție un fragment din partea inferioară a unei statuete Cucuteni A, provenind din așezarea de la Răucești—Munteni, jud. Neamț⁸. Pe coapsa statuetei se observă clar amprenta unei cariopse de *Triticum* (fig. 1/4). Din păcate, nu dispunem de elementele necesare determinării speciei. Pe alte trei fragmente de statuete, datate în faza Cucuteni A, provenind din așezarea de la Mărgineni—Cetățuia⁹, jud. Bacău, se observă de asemenea amprente de cariopse, fără să putem preciza dacă sînt de *Triticum* sau *Hordeum*.

În general amprentele determinabile de plante sînt rare în stațiunile arheologice, datorindu-se unor întîmplări fericite, dar nu trebuie neglijate, deoarece ne furnizează unele informații cu privire la mediul înconjurător sau cu privire la plantele cultivate și la unele practici agricole ale membrilor comunităților respective.

EMPREINTES DE PLANTES DÉCOUVERTES DANS DES ÉTABLISSEMENTS ÉNÉOLITHIQUES DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Dans la préhistoire, l'influence de l'environnement sur la vie et l'activité des hommes a été particulièrement importante. Le présent ouvrage apporte quelques données qui servent à compléter les informations dont nous disposons jusqu'à présent sur la flore de l'époque énéolithique.

⁵ Mulțumim și pe această cale domnului acad. M. Petrescu-Dîmbovița pentru materialele și informațiile oferite.

⁶ S. N. Bibikov, *Rannetripolskoe poselenie Luka-Vrubleveckaja na Dnestre*, în *MIA*, 38, p. 170 și urm., fig. 65; p. 206 și fig. 69—72.

⁷ N. Berlescu, *Plastica cucuteniană din vechile colecții ale Muzeului de Istorie a Moldovei*, în *ArhMold*, 11—111, 1964, p. 68, vezi și n. 9.

⁸ Gh. Dumitroaia, *Plastica antropomorfa din așezarea cucuteniană de la Răucești — Munteni, jud. Neamț*, în *Mem-Antiq*, XV—XVII, 1983—1985 (1987), p. 28. Mulțumim și pe această cale colegului Gh. Dumitroaia pentru materialul pus la dispoziție și informațiile furnizate.

⁹ Săpături inedite Dan Monah.

Pour la station énéolithique de Izvoare—Piatra Neamț on a déterminé des empreintes de feuilles sur quelques dizaines de morceaux de torchis provenant de la plate-forme de l'habitation no. 7, datée dans la phase Précecuțeni III. La plate-forme, dont l'épaisseur était d'environ 20 cm, était construite sur des troncs d'arbre au diamètre de 10—12 cm, qui n'ont pas été émondés d'écorce et des rameaux. Sur la plupart des morceaux de torchis, les empreintes étaient de *Corylus avellana* L. (noisetier).

Quelques empreintes sur les torchis de Izvoare semblent signaler la présence d'*Alnus* sp., sans que nous en ayons la certitude.

Pour l'établissement Cucuțeni A de Trușești, dép. de Botoșani, on a déterminé quelques empreintes de feuilles et de caryopses imprimées sur torchis. Sur deux morceaux de torchis on a identifié des empreintes de *Arcium* sp. Sur un autre morceau de torchis on observe quelques empreintes d'épillets de *Triticum dicocum* L. Schrank.

Sur un fragment de statuette Cucuțeni A, provenant de l'établissement de Răucești, dép. de Neamț, on observe une empreinte de *Triticum* sp., sans avoir les éléments nécessaires à la détermination de l'espèce. Des empreintes de caryopses de céréales ont été observées aussi sur trois statuettes Cucuțeni A, provenant de la station Mărgineni-Cetățuia, dép. de Bacău.

Jusqu'à présent, les stations énéolithiques de Moldavie ont fourni peu de matériels archéologiques à empreintes de plantes. Nous espérons que les fouilles prochaines vont offrir des matériels plus nombreux disposant de suffisants éléments de détermination.

Traduit par ALINA PAMFIL

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. 1—3, empreintes de *Corylus avellana* L. provenant de l'établissement de Izvoare — Piatra Neamț ; 4, fragment de statuette avec empreinte de *Triticum* sp. provenant de l'établissement de Răucești-Munteni, dép. de Neamț ; 5—6, empreintes d'*Arcium* sp., provenant de l'établissement de Trușești-Țuguieta, dép. de Botoșani.

Fig. 2. 1—2, empreintes de feuille d'*Arcium* sp., provenant de l'établissement de Trușești-Țuguieta, dép. de Botoșani ; 3—4, empreintes de feuilles de *Corylus avellana* L. de l'établissement de Izvoare — Piatra Neamț.